

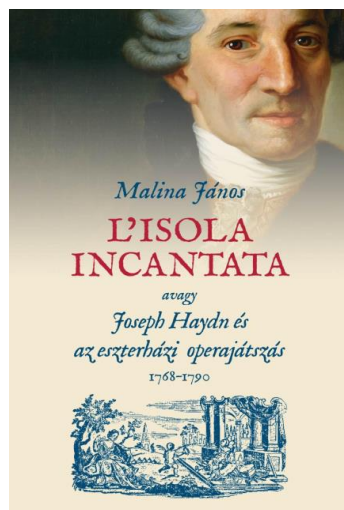

Rózsavölgyi és Társa Kiadó (2023. XII.)

Aki Eszterházát keresi a térképen, jól teszi, ha nagyítót használ, sőt még ezsem elég, ha nem tudja: a városkát 1950 óta Fertődnek hívják. Ez a kicsiny hely vált a 18. század második felében Európa egyik kulturális gócpontjává, melyet még a kényes ízlésű Goethe is „tündérbirodalomnak” nevezett, s ahonnan látogatása után Mária Terézia is elégedetten távozott.

Mindez kétfőszereplőhöz köthető. Egyikük Joseph Haydn, aki másodkarmesterként, majd zeneigazgatóként, hangszerjátékosként és szinte minden műfajban alkotó, rendkívül termékeny zeneszerzőként jó negyedszázadon át volt szoros kapcsolatban ezzel az elvarázsolt szigettel (isolaincantata), Eszterházával. A másik a munkáltatója, Esterházy „Fényes” Miklós herceg – ő volt a helység felvirágoztatója, a főúri udvar zenei és színházi életének inspirálója és nagyvonalú mecénása. A herceg erős igénye és nyitottsága a művészetek befogadására, illetve a tehetségét kibontakoztató Haydn zsenialitása hozta létre a legköltségesebb előadó-művészet, az opera otthonát ezen a valószínűtlen helyszínen. A többszáz férőhelyes eszterházi operaház az európai nagyvárosok – Pozsony, Bécs, Párizs – műsorrendjéhez mérhető programmal és előadókkal dicsekedhetett.

Malina János könyve a magyar kultúrhistóriának ezt a kivételes, ragyogó időszakát örökíti meg tudományos háttérrel, olvasmányosan.

RÉSZLETEK

I

Az 1775-ös év nagy ünneppsorozatáról részletekbe menő leírást találunk egy helyi tudósító tollából a pozsonyi német újságban, a *Preßburger Zeitungban* [...]:

Eszterháza. Augusztus 28-án, hétfőn nagyságos hercegünk abban a felbecsülhetetlen szerencsében részesült, hogy itteni mulatókastélyában vendégül láthatta a legfenségesebb **Ausztriai Ferdinánd** főherceget és az ő legfenségesebb hitvesét, **Estei Beatrix** főhercegnőt. Már előzőleg a legpompásabb előkészületekre került sor azért, hogy a magas uraságok számára az itteni tartózkodást kellemetessé, az ideutazást pedig kényelmessé tegyék. Az itteni nagy fogadót a kerti oldalon egy emelettel megmagasították és 12 új, tágas szobával bővítették, és a környező falvakban is összeírtak több, mint száz szobát, és egy különleges felügyelőt neveztek ki abból a célból, hogy a közrangú embereket ne ériék hosszas kellemetlenségek. A környékbeli városokból, Sopronból, Pozsonyból, Kőszegről és más helyekről kávémérők, fogadósok és kereskedők utaztak ide, akik minden felmerülő igényt kielégítettek.

Augusztus 28-án délután 3 órakor a legfenségesebb fők elutaztak Bécsből. Legmagasztosabb személyük soproni átutazását a város ágyúlövésekkel köszöntötte. Magában a [soproni] Esterházy hercegi palotában frissítőket vettek magukhoz, az ottani nemesség és a teljes városi magisztrátus jókívánságai közepette. Őfőméltóságaik azután Sopronból elindultak ide, ahová este fél nyolckor érkeztek meg. A főhercegi kocsi előtt Soprontól

Eszterházaig hercegi hírnök lovagolt. Nagyságos hercegünknek ágyúlövés jelezte a legmagasabb vendégek megérkezését. A Széplaktól idáig vezető egész utat benépesítették a szomszédos falvak hercegi alattvalói, akik folytonos dobszó és zászlólengetés közepette örömujjongással adták a legfenségesebb uraságok tudomására a nép elragadtatását. A kastély közelében zöld lombokból színpadot építettek, amelyen trombitások és üstdobosok kórusa üdvözölte muzsikájával az érkezőket. A kastély előtt, a főörségnél ott állt a hercegi gránátoszázad díszegyenruhában, két részre osztva. Közöttük álltak, egészen a nemességig 1.) huszonnégy libériás szolga pompás díszöltözékben. 2.) Hat futár. 3.) Hat hajdú. 4.) Hat testőrhuszár. 5.) A hercegi zenekar. 6.) Az összes hercegi vadászszolga. 7.) Az összes uradalmi tisztviselő. 8.) Hat német és hat magyar apród. A díszkocsiból kiszálló magas fenségeket legkegyelmesebb hercegünk, a jelenlévő válogatott bécsi nemesség és a legelőkelőbb hazai nemesek a legnagyobb megindultsággal fogadták és pompásan előkészített lakosztályukba kísérték őket. Ezután átmentek a színházba, ahol egy kis német darabot adtak elő. Ennek végeztével visszakísérték őket a kastélyba, ahol Őfőméltóságuk tiszteletére az összes szobát, folyosót, termet és a park egy részét is kivilágították. Az első nap örömeit pompás vacsora zárta le.

29-én, kedden az ébredés után katonazenészek muzsikáltak a legfenségesebb vendégek ablakai alatt; ezután legmagasztosabb személyük megtekintette a hercegi nyári kastély mindegyik pompás szobáját. Ezután három asztalnál étkeztek nyilvánosan. A felső arisztokrácia az emeleten, a nagyteremben étkezett egy 40 terítékes asztalnál; továbbá egy 40 terítékes asztalnál a Sala Terrenában; a nemesség többi része pedig a marionettszínházban. A hercegi udvartartást ugyanúgy, mint az összes többi napon, a nagy biliárdszobában szolgálták ki.

Délután 4 órakor kerti sétakocsikázás következett számos kocsis részvételével. Megszemlélték és megcsodálták a Diana-szentélyt, a Nap-szentélyt, a szerelem és Fortuna szentélyét, továbbá az új, ízléses és pompás remeteséget és a park legnagyobb részét. Az uraságok a színháznál szálltak ki, hogy megtekintsék az ünnepség alkalmából újonnan komponált operát. Ennek címe *L'incontro improvviso*, három felvonásból áll, és szövegét francia eredetiből dolgozták át. Verseit a tényleges hercegi szolgálatban álló Seiberth úr [helyesen: Carl Friberth, az operatársulat tagja], zenéjét Joseph Hayden úr, a herceg karnagya írta. Az alapgondolat és az előadás egyaránt komikus, a zene, ahogy azt Haydentől megszokhattuk, kitűnő. [...]

A legmagasabb vendégek ugyanúgy, mint az összes jelenlévő magasrangú uraság egyaránt teljes meglegedésüknek adtak hangot a tényleges hercegi szolgálatban álló zeneköltő és az énekesek hozzáértése fölött. Az opera után vacsora következett, majd pedig jelmezbál a nagy, új kínai mulatóházban 1380 válogatott maszkkal, amint az a kiadott belépőjegyek számából kitűnik.

30-án, szerdán a délelőtt csendesen telt, így az ágyúknak, amelyeket mindennap elsütöttek, amikor valami új esemény következett, szintén pihenőjük volt. Az ebédre szokás szerint három helyszínen került sor; utána sétakocsizás következett a parkban, a kocsik száma ugyanannyi volt, mint az előző napon. Ennek során a legmagasabb uraságok útját úgy választották meg, hogy váratlanul egy olyan helyre érjenek, amelyet egy falusi vásárhoz készítettek elő. A nyiladék mindkét oldalán 24 zöld lombokkal feldíszített vásári bódé sorakozott, amelyekben mindenféle apróságokat, de nem kevés értékes aranytárgyat és drágakövet is vásárolni lehetett. Miután a magas vendégek megszemléltek az árusok bódéit, egy nagy, nyitott térségre értek, amelynek látványa mindannyiuk számára a párizsi bulvárokéhoz volt hasonlatos. Látható volt ugyanitt 1.) Egy Polichinel-színpad [Pulcinella-, vagyis commedia dell'arte-színpad]. 2.) Egy piaci kikiáltó bódéja. 3.) Egy képmutogató énekesnő standja. 4.) Egy fogorvos standja. 5.) Egy tánchely parasztzenével. 6.) Két színpad a zenészek számára. Amikor megérkeztek erre a térre, különleges multságban volt részük. Három jól ismert mókás karakter, Arlequin, Pirot [Pierrot], Balliazo [másképp il Dottore] ajánlotta fel, hogy bemutassa művészetét, akárha Párizsban lettünk volna; azután egy fogorvos lovagolt be segédeivel, műlovakon, majd a piaci kikiáltó érkezett meg hatökrös szekéren; a kocsit majmok, oroszlánok és tigrisek kísérték. A piaci kikiáltónak képes listája volt egy nagy lapon az általa ajánlott összes kúráról, amelyeket roppant multságosan elmagyarázott. Majd mindenki elfoglalta helyét, és bemutatta művészetét. Monsieur Bienfait, aki a herceg tényleges szolgálatában áll, bemutatta bábjainak művészi mozdulatait, a párizsi foltozóvarga eljátszott egy tréfás jelenetet. A piaci kikiáltó a maga tudományát dicsérte; a fogorvos egy 18 láb [5,7 m] magas állványzat tetején mutatta be [...] jártasságát a fogkirántásban; a képmutogató asszonyosság franciául dalolta el a megfestett gyilkosság történetét. Ez a multságos közjáték általános tetszést aratott. Majd ugyanezen a helyen frissítőket kóstoltak, azután az uraságok teljes meglegedéssel a marionettszínházhoz hajtottak, amelyben az *Alceste* című Mestastasio-operaparódiát adták elő. A darab szerzője [Carl Michael] von Pauersbach, alsó-ausztriai tartományi titkár. A pompás figurák tetszetős rendje,

a színház pompája, a zene és a szövegíró humora különleges tetszést aratott. A marionett-előadás után tűzijáték következett, majd vacsora, azután pedig, mint az előző napon, a lehető legszebb bál.

31-én, csütörtökön délelőtt vadászatot rendeztek, amelynek során 24 szarvast és ugyanannyi [más] állatot ejtettek el. Ő Királyi Fensége egyedül két szarvast terített le. Mindannyian megcsodáltak egy utazókocsit, amely a vadaskertben állt. Ezt tíz ember vagy négy ló minden nehézség nélkül el tudja vontatni, és rendelkezik mindazzal a kényelemmel, amelyet egy utazó társaság megkívánhat. A belsejében van egy pamlaggal, székekkel, kályhával, könyvtárral és toalettal és minden más szükséges dologgal felszerelt szoba. Ebben a kocsiban mindannyian frissítőket fogyasztottak. A vadászat után étkeztek, ezt sétakocsizás követte, s ezt követően a legmagasabb uraságok kerti játékokat tekintettek meg. A játékok idejére egy nagy nyílt térségen felépítettek egy gloriettet, amelyben némi kóstolót kínáltak. A hercegi zenekar koncertet adott. Ezt követően a színházba indultak, ahol a Wahr-féle német színtársulat Regnard vígjátékát adta elő **A szórakozott** címmel. [...] A legfenségesebb méltóságok és a többi magas uraság e darab előadása után kinyilvánították általános tetszésüket.

A színház vacsora követte, ezután a katonazenészek kíséretében mindannyian a nagy ovális térre hajtottak, hogy megnézzék a fenséges kivilágítást. A pompásan kivilágított teret hatalmas, áttetsző festmények, virágcserepek és virágfüzerek díszítették. Középen egy gloriettet emeltek, amely ragyogott és tündöklött, és amelyről az uraságok egyszerre beláthatták az egész kivilágított térséget. Joggal vélhetjük úgy, hogy eddig nem sok ilyen kivilágításra volt példa, mert a hely fekvése már önmagában is nagyban hozzájárul annak különlegességéhez, és ha az ember maga nem látta, akkor nem is tud róla világos képet alkotni.

Egy ágyúlövést követően az egész üres térség általános álmélkodás közepette megtelt a herceg 2000 alattvalójával, akik egy pillanat alatt özönlöttek be az összes bejáraton át, mindenki a maga módján, a horvátok horvát, a magyarok magyar [öltözetben], és mindenki a maga módján, a saját hangszereivel, körültáncolta a maga zászlaját, és a levegőt örömkialtások töltötték meg. A parasztokat borral, sörrel, kenyérral és hússal vendégelték meg, és napkeltéig táncoltak.

Az illumináció után került sor az utolsó bálra, ahová az uraságok a kerten keresztül vonultak át, amely az egész úton megszámlálhatatlanul sok zöld lámpással volt megvilágítva. Reggel 4 órakor a királyi fenségek rendkívül

megelégedetten visszaindultak Bécsbe, azt követően, hogy fogadták nagyságos hercegünk és az egész nemesség háláját kifejező bókokat. Elutazásuk előtt a legfenségesebb méltóságok kegyeskedtek a herceg legtekintélyesebb hivatalnokait különféle fényűző értéktárgyakkal, aranyórákkal, tubákos szelencékkel és ehhez hasonlókkal bőkezűen megajándékozni.

[...] Ezt a beszámolót mintegy megkoronázza a pozsonyi újságban egy héttel korábban [...] megjelentetett rövid „előzetes”, amely a konkrét eseményen túlmenően summázza azt, amit „Pompakedvelő” Esterházy Miklós herceg mutatni akart magából a világnak:

„Az Esterházy-féle ünnepek, amelyek napokon át tartanak, a közbeszéd szerint hercegi, sőt azt is túlszárnyaló pompát sugárzó események. [...] M]inden oldalról felfedi[k] a herceg hasonlíthatatlan ízlését, felismerteti[k] velünk lenyűgöző szellemét, és minden szemtanút arra késztet[nek], hogy hangosan kiáltsa a sokatmondó dicséretet: **Eszterháza csak egy van.**”

II

Feltűnő sajátossága volt az Eszterházián játszott opera-repertoárnak, hogy míg a bemutatott művek többsége egy-két – vagy bizonyos időszakokban akár hat-nyolc – évvel követte az eredeti bemutatót, időről időre 12, 16 éves vagy 20 évesnél is idősebb operák is színre kerültek; [...] [Gluck] *Don Juan* balett[je] meg éppenséggel 27 éves késéssel jutott el Eszterházára.

A régebbi zenetörténészek többsége készen volt a magyarázattal: az ok a herceg divatjamúlt, dilettáns, provinciális ízlése. Ez a magyarázat azonban nyilvánvalóan sántít. Ha elolvassuk a róla írt portrét, nyilvánvalóvá válik, hogy szinte mindegyik jelzőnek az ellenkezője igaz. A világlátott, idős emberként is hosszú utazásokra vállalkozó „Fényes” Miklóstra éppenséggel az volt a jellemző, hogy – különösen a színház és az opera terén – a legszorosabb figyelemmel követte a legújabb eseményeket, ha tetszik, a divatot. [...] Hangszeres zenészként nevezhetjük ugyan a herceget amatőrnek, de a szenvedélyes operalátogatót, aki Durazzo gróffal és Haydnnal állt személyes kapcsolatban, aligha parentálhatjuk el egyszerű dilettánsként. A Bécsben minden évben hónapokat eltöltő, Párizsban, Padovában, a Németalföldön és sok más helyen járatos Esterházy herceg provinciálisnak pedig végképp nem nevezhető. [...]

Egészen másról van tehát szó. Miklós herceg tudatosan arra törekedett, hogy emléket állítson a múlt kiemelkedő pillanatainak, és gyűjtse is róluk az

emlékeket. Ez a fajta „emlékezet-politika” megszokott jelenség volt magas arisztokrata körökben, amelyek sohasem haboztak megteremteni saját dicsőséges múltjukat. A múlt tanúi műalkotások is lehettek – és pedig nem csupán szoros értelemben vett műtárgyak, képzőművészeti alkotások, hanem előadóművészeti produkciók is; vagy akár egy librettógyűjtemény, amelyet a család több nemzedéken át halmozott fel. [...] Amikor tehát Miklós herceg 1776-ban Gluck 14 évvel korábbi *Orfeójával* indította útjára a rendszeres eszterházi operajátszást, vagy, még ugyanabban az évben, 16 – illetve Bécshez képest 12 – éves késéssel színpadra állította Piccinni iskolateremtő érzelmes vígoperáját, a *La buona figliuolát*, illetve 23 évvel a bemutatója után Traetta remekét, az *Ifigenia in Tauridét*, akkor egészen nyilvánvaló, hogy olyan eseményeket idézett fel, amelyeknek tisztában volt a messzeható jelentőségével. Micsoda divatjamúlt ízlés vagy provincialitás lenne az, amelyet a múltból csak az előremutató darabok érdekelnek?

Mindebből az a tanulság, hogy Esterházy Miklós herceg operarepertoárjához érdemes a tudatos retrospekció igényének szem előtt tartásával közelíteni – utóbbit nem összetévesztve a retrográd ízléssel, még akkor sem, ha némi nosztalgiával párosul. Hiszen 1776 és 1782 között Eszterháza volt a Bécshez legközelebb fekvő olyan hely, ahol állandó olasz operatársulat működött. Majd 1783 és 1789 között tucatnyi komoly operát mutattak be itt, miközben Bécsből ez az operatípus 1792-ig szinte teljesen eltűnt.

Térjünk most vissza arra a kérdésre, hogy mi az igazságtartalma a Miklós herceg opera buffa iránti állítólagos egyoldalú vonzalmának. [...] Ha [...] az előadásszámokat nézzük, akkor az egész vizsgált időszakra nézve [...] 30% [...] [körüli] a nem-buffo darabok aránya, ami [...] 1783 és 1788 között megközelítette a 40%-ot, sőt volt olyan év, az 1785-ös, amikor komoly operák szólaltak meg az előadások abszolút többségében. Ez azzal a hercegi szeszéllyel függ össze, hogy a[z ...] 1785-ös évad első három hónapjában [...] 31 egymást követő előadás közül egyik sem volt opera buffa. Vagyis a helyzet nyilván jóval összetettebb annál, semhogy „Fényes” Miklósnak egyszerűen sekélyes ízlést tulajdoníthatnánk.

III

Utóhang: az eszterházi operajátszás jövője

Az eszterházi operajátszás és operaház különböző vonatkozásainak megértése a Haydn-kutatás számára éppen olyan fontos, mint általában véve a 18. századi

operai gyakorlat megismerése szempontjából. A második eszterházi operaházra vonatkozó rendkívül gazdag dokumentumanyag egyedülálló lehetőséget biztosít arra, hogy tanulmányozzuk a régi operajátszás gazdag és izgalmas világát, s az így szerzett ismereteket széles körben elterjesszük. Miután a korábban is ismert zenei források, korabeli beszámolók és képi ábrázolások mellett immár a hatalmas levéltári anyagot, illetve az újonnan megtalált vagy újra vizsgálhatóvá vált librettók tucatjait is tanulmányozni tudjuk további kortársi beszámolókkal együtt, most válik igazán világossá számunkra, hogyan kapcsolódnak egymáshoz, hogyan egészítik ki egymást a különböző természetű adatok, és hogyan adódnak hozzá a tárgyi örökséghez, a ma is létező korabeli operaházakban megtestesülő információk kincsestárához. A különböző tudományágak együttműködésén alapuló kutatási módszereknek köszönhetően egyre közelebb kerülünk, az általános ismereteken túl, az eszterházi operaházak és operajátszás teljesnek mondható képének kialakításához is – miközben ez a kép, ha az adatok hiányosak is itt-ott, alapjában már ma is összefüggő.

Az eszterházi operajátszás kutatásának, illetve felélesztésének ügyét azonban ennél is szélesebb összefüggésben érdemes szemlélnünk: tudniillik Eszterháza, mint jóval tágabb értelemben vett kulturális örökség nézőpontjából.

Esterházy „Fényes” Miklós és Haydn Eszterházaja, ez az 1766 és 1790 között fennálló különleges kulturális tünemény, [...] közvetlenül nem szerepel az UNESCO világörökség-listáján, noha 2001 óta része a[z] [...] osztrák-magyar Fertő Kultúrtájnak. Ez azonban nem túlságosan kedvező pozíció számára, mert így mintegy elsikkad két ország sokféle – elsősorban természeti – nevezetessége között. [...] Pedig Eszterháza önmagában is messzemenően eleget tesz az UNESCO Világörökségi Konvenciójában foglalt kritériumoknak. [...]

Számunkra, magyarok számára azonban [...] az a legfontosabb, hogy ezt a felbecsülhetetlen értéket megőrizzük és bemutassuk, mégpedig önnön természetével és sajátosságaival összhangban, nem pedig valamiféle általános elvárások szempontjai szerint. Ez utóbbit azért szükséges hangsúlyozni, mert Eszterháza kulturális örökségének struktúrája erősen eltér a megszokottól; viszont ez az örökség csak akkor őrizhető meg a maga teljességében és valódi jelentőségében, ha tisztában vagyunk egyedi természetével.

Eszterháza ugyanis súlyos hendikepekkel küzd a tárgyi örökség tekintetében. Egyfelől építészeti értékei, egykor volt berendezése, gyűjteményei és hangszerkollekciója jelentős lokális vagy regionális értéket képviselnek vagy képviseltek ugyan, európai vagy világméretű kontextusban azonban csupán a

tisztes középmezőnyhöz tartoznak. Másfelől a II. világháború után kifosztott Eszterháza még ezekből sem maradt fenn sokkal több, mint a kastély főépülete; az univerzális szempontból viszonylag legjelentősebb értéknek tekinthető 18. századi tájépítészeti alkotásnak pedig ma már csupán árnyéka egykori önmagának.

Egészen más a helyzet az előadó-művészeti hagyományokkal. A teljes kulturális örökség középpontjában ugyanis Eszterháza fénykorának Joseph Haydn és Esterházy Miklós herceg személye által meghatározott – gazdag és sokszínű, rendkívül kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkező – *előadó-művészeti arculata*, egy európai összefüggésben is kiemelkedő, univerzális érték áll, amely – mint láthattuk – rendkívül sokrétűen dokumentálva is van. Itt tehát lehetséges volna a korabeli színháznak, az egykori prózai és operaelőadások hasonlíthatatlan atmoszférájának és élményének felidézése és bemutatása a Haydn és Mozart által megélt és őket inspiráló formában – amit a legjobb modern létesítmény sem lenne képes érzékeltetni. Az előadó-művészetek széles palettájának bemutatása egyedülálló vonzerőt jelentene, már csak azért is, mert az olyan műfajok, mint a korabeli marionettjátás vagy a pantomim úgyszólván felfedezetlenek a mai közönség számára.

Emellett – külföldi tapasztalatok egyértelmű tanúsága szerint – a közönséget mindig erősen vonzza az operák eredeti, korabeli környezetben történő előadása, ami Eszterháza is lehetőségessé válhatna az operaház rekonstrukciója révén. Eszterháza szellemi örökségének ugyanis – a Haydn által itt komponált és előadott zeneművek, az itt játszott opera-, bábopera- és balettrepertoár, az itt elsők között előadott német nyelvű Shakespeare-adaptációk stb. mellett – szerves része maga a rekonstruálható operaház és a funkcionális használatra alkalmassá tehető marionettszínház is. A számos, egymással szorosan és kölcsönösen összefüggő elemből álló örökséghez hozzátartozik továbbá a fénykor (erősen megtizedelt) hangszeres kottaanyaga és (nagyrészt fennmaradt) operai kottatára is. Mi több: a korabeli vizuális környezet, az előadási stílusok és konvenciók, sőt még a koncertműsorok maitól élesen eltérő szerkezete vagy a felvonásközi zenélés gyakorlata is fontos részei Eszterháza kulturális hagyományának.

Ez a *teljes*, s ennek köszönhetően maximálisan unikális örökség azonban aligha kelthető életre a korhű módon funkcionáló színház/operaház és marionettszínház nélkül. Igen szerencsés körülmény a súlyos veszteségek közepette, hogy ezek hiteles és működőképes újraépítése a rendelkezésünkre álló források alapján tökéletesen megvalósítható, mert az ehhez szükséges

adattömeg és szaktudás egyaránt rendelkezésünkre áll. A rekonstruált „hardware” pedig lehetővé tenné, hogy felidézzük a „software”-t: a fénykor repertoárját és előadói gyakorlatát, az Esterházy-udvar kulturális életének egész atmoszféráját. A mi hatalmas és megtisztelő felelősségünk, hogy örökségünket mindezekkel együtt, *a maga teljességében* igyekezzünk megőrizni. Ez a feltétele annak, hogy Eszterháza ne pusztán a vonzó kulissza szerepét játssza egyébként értékes kulturális és turisztikai termékek háttérében, hanem – a maga egyedülálló értékei révén – elfoglalja az őt megillető helyet a magyar és az európai kulturális örökség *főszereplői* között.

A fentiekből kiindulva létrehozhatnánk a világ egyetlen egész évben játszó 18. századi színházát – s ez biztosan világörökség volna a szó igazi értelmében. Olyan versenytárs nélküli kulturális attrakció, amely – éppen unikalitásánál fogva, az újraépített londoni Globe színházhoz hasonlóan – az egész világról vonzaná az érdeklődőket. S hogy ez nem afféle valóságtól elrugaszkodott vágyálom, hanem nagyon is reális és időszerű gondolat, azt jól mutatja a nagyrészt elpusztult kis 18. századi színház pár évvel ezelőtti rekonstruálása a morvaországi Valtice Schwarzenberg-kastélyában, de még inkább az a most előkészítés alatt álló projektum, amely a világ első kommerciális operaháza, a velencei San Cassiano színház – színpadtechnikai szempontból is korhű – újraépítését tűzte ki célul, mégpedig kifejezetten üzleti alapon, az újraépített Globe színház sikerétől inspirálva.

Velence persze utolérhetetlenül vonzó környezetet jelent egy historikus színház-rekonstrukció számára. Más fontos körülmények viszont Eszterházának biztosítanának döntő előnyt nem csupán Valticével, de a San Cassiano színházzal szemben is. Ilyen a rendelkezésre álló adatok jóval nagyobb mennyisége és precizitása, az operai előadási anyagok túlnyomó részének fennmaradása, egy Haydn méretű géniusz meghatározó jelenléte, sőt az a körülmény is, hogy Eszterháza három európai fővárosból is könnyen megközelíthető. Velence és Valtice példája tehát inspiráló lehet, de félnivalónk nem lenne tőlük. Hiszen, ahogyan a *Pressburger Zeitung* már 1775-ben megírta: **Eszterháza csak egy van.**

Vagy inkább – reméljük – volt, van és lesz is.

FÜGGELÉK A PARLANDO OLVASÓINAK

1.

Az eszterházi operaház külsejéről Gaetano Pesci korabeli festményének részletéről alkothatunk fogalmat.

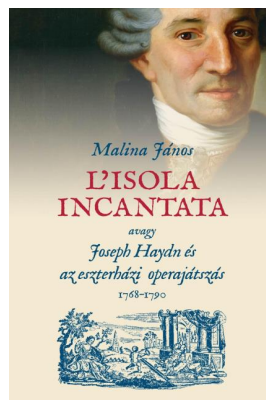
Sajnos, az eszterházi színpad egyik előadásáról, színpadképéről sem maradt fenn korabeli ábrázolás. Az alábbi metszet alapján azonban, amely egy Gluck-balet 1758-as bécsi, az udvari színházban tartott előadását ábrázolja, fogalmat alkothatunk magunknak a korabeli kulisszaszínpadról és a zenekar elhelyezkedéséről. A kép érdekessége, hogy a jobb oldali proscéniumpáholyban I. Lipót császár és Mária Terézia mögött a Burgtheater akkori intendánsa, a „Fényes” Miklós hercegre is nagy hatást gyakorló Giacomo Durazzo gróf áll.

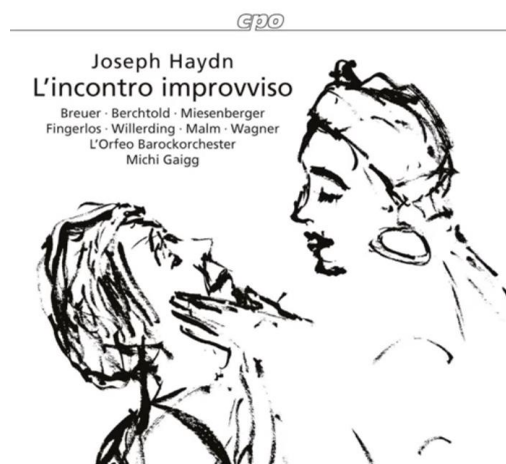
Az eszterházi operaház leghosszabb ideig működő díszlettervezőjétől, Pietro Travagliától azonban maradtak ránk díszlettervek, többek között a következő hangulatos táj:

2.

MALINA JÁNOS KÖNYVRÉSZLETEIBEN SZEREPLŐ EGYES OPERÁK HANG- ÉS FILMFELVÉTELEI

[TELJES LEJÁTSZÁSI LISTA MEGTEKINTÉSE](#) (40 részlet)

Gluck - Orfeo e Euridice - Teatro San Carlo - 2015 (1:39:39)

Orfeo: Daniela Barcellona
Euridice: Cinzia Forte
Amore, Giuseppina Bridelli
San Carlo Színház zene-, ének- és balettkara
Vezényel: Francesco Ommassini
Karigazgató: Marco Faelli

Niccolò Piccinni - La Cecchina / La Buona Figliola (1759) (2:05:53)

Cecchina: Mirella Freni
Mengotto: Sesto Bruscantini
il Marchese della Conchiglia: Werner Hollweg
Sandrina: Rita Talarico
Il cavaliere Armidoro: Valeria Mariconda
La marchesa Lucinda: Gloria Trillo
Paoluccia: Bianca Maria Casoni
Tagliaferro: Ronaldo Panerai
Nápolyi RAI Zenekar
Vezényel: Franco Caracciolo
(1969.okt. 30.)

Anselm Feuerbach: Iphigenie

Tommaso Traetta – Ifigenia Taurideban (2:12:52)

Ifigenia: Aleksandra Zamojska

Orest: Artem Krutko

Toante:: Francisco Fernández-Rueda

Pilade: Irina Simmes

Dori: Rinnat Moriah

A Heidelbergi Színház kórusa

Lautten Compagney Berlin

Vezényel: dr. Wolfgang Katschner

(Nürnbergi Nemzetközi Gluck Fesztivál, 2014. július 16.)